

КАФЕДРИ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ – 75 РОКІВ

20 грудня 2025 р. минає 75 років від дня створення кафедри землевпорядного проектування (із 2016 року кафедра землеустрою) Львівського національного університету природокористування.

На створеному 1947 року землевпорядному факультеті Львівського сільськогосподарського інституту існувала лише одна спеціалізована кафедра геодезії, на якій не було фахівців, щоб забезпечити вивчення дисциплін землевпорядного циклу. Тож вирішили створити кафедру землевпорядного проектування.

Період створення кафедри збігається з розгортанням на теренах західних областей України землевпорядних робіт, пов'язаних із колективізацією та організацією перших колгоспів на усуспільнених землях селян.

Із перших днів заснування кафедру очолював професор Шулейкін О. Д., який був беззмінним завідувачем упродовж 32 років (1950–1983 рр.). Згодом кафедру очолювали: доцент Мицай М. А. (1983–1988 рр.), професор Казьмір П. Г. (1988–2007 рр.), доцент Богіра М. С. (2007–2010 рр.), доцент Колодій П. П. (2010–2013 рр.), доцентка Стойко Н. Є. (2013–2016 рр.), професор Шука Г. П. (2016–2017 рр.), професор Курильців Р. М. (2017–2020 рр.), а з 2020 року понині кафедру землеустрою очолює доцент Богіра М. С., який має чималий досвід роботи на виробництві.

Трудову діяльність М. С. Богіра розпочинав на посаді начальника районного відділу земельних ресурсів. Понад 25 років працював на різних посадах в органах влади районного і обласного рівня, зокрема й на посаді голови районної державної адміністрації та заступника голови обласної державної адміністрації.

У різні роки на кафедрі працювало чимало відомих в Україні науково-педагогічних працівників: О. Александров, О. Шулейкін, К. Баєв, П. Бутенко, С. Генсірук, М. Волощук, В. Горлачук, І. Здоровцов, К. Кондратенко, Є. Кузик, О. Кульчицький, М. Дроздяк, Я. Лютий, Т. Магазинчиков, І. Мартинюк, М. Мицай, В. Пастернак, О. Ноздрін, Ю. Соломін, Д. Солярчук, Є. Тарнавська, Л. Тібілова, Є. Шевченко, М. Ступень, А. Сохнич та інші.

У 1954 році на кафедрі було відкрито аспірантуру. Перші аспіранти – Т. Магазинчиков, М. Мицай, І. Цаплін, І. Мартинюк.

У 1968 році створено кафедру землевпорядкування, яку 1972 року перейменували на кафедру земельного кадастру (завідувач – Т. П. Магазинчиков).

У 1999 році на факультеті створена ще одна спеціальна кафедра – управління земельними ресурсами, яку 2020 року приєднано до кафедри землеустрою, а викладачі кафедри управління земельними ресурсами перейшли працювати на кафедру землеустрою: завідувач кафедри д. е. н., проф. Сохнич А. Я., доценти Костишин О. О., Солярчук Ю. Д., Ступень О. І. Доцентка Смолярчук М. В. перейшла працювати на кафедру земельного кадастру.

Кафедра ініціювала проведення науково-практичних конференцій за участю виробничників та представників інших землевпорядних факультетів. Саме в цей час сформувалася самобутня Львівська землевпорядна школа.

Викладачі долучалися до розробки проєктних пропозицій щодо захисту ґрунтів на теренах України та Молдови. На прикладі цих регіонів розроблено методику складання схем і проєктів протиерозійної організації території та виконання комплексу землевпорядних заходів, пов'язаних із їхньою реалізацією. У 1968 році при кафедрі організовано студентську землевпорядну експедицію.

Дослідження науковців кафедри присвячені питанням комплексного еколого-економічного обґрунтування проєктних рішень щодо організації використання земельних ресурсів, розроблено модель ґрунтозахисної системи землеробства з контурно-меліоративною організацією території господарств. На кафедрі висунуто, теоретично обґрунтовано та апробовано у виробничих умовах ідею організації та оперативного ведення динамічних сівозмін. Ця наукова робота – одна із найвагоміших результатів науково-дослідної діяльності кафедри. На основі цих досліджень розроблено низку експериментальних проєктів.

Із розвитком загрозливих темпів деградації земель в Україні виникає необхідність всебічного та комплексного врахування екологічних вимог, тож кафедра займається науковою розробкою питань еколого-економічного обґрунтування просторової організації території.

Науковці кафедри вперше в землевпорядній науці і практиці обґрунтували доцільність

формування елементарних ландшафтно-екологічних територіальних одиниць (ЕЛЕТО) під час складання проєктів землепорядкування сільськогосподарських підприємств.

Земельна реформа в Україні внесла низку змін у підходах до проведення землеустрою: зміна власності на землю, реформування земельних відносин у незалежній державі – Україні – призвели до зміни державної політики в організації використання та охорони земель.

На цьому етапі колектив кафедри активно розпочав дослідження проблем і розробку конкретних пропозицій щодо реформування земельних відносин в Україні та оптимізації використання земельних ресурсів. У результаті запропоновано власну концепцію поетапного здійснення земельної реформи в Україні, яка частково врахована при розробці і затвердженні Концепції відродження села і сільського господарства Львівщини (1990 р.).

Особливість діяльності кафедри в умовах реалізації земельної реформи – в пошуку шляхів організації використання й охорони земель за умов існування приватної власності на землю і майно та потреби оптимізації використання земельних ресурсів. Було доведено, що в таких умовах землепорядне проектування має базуватися на чітко розробленій стратегії земельних перетворень, мати науково обґрунтовану концепцію подальшого розвитку, спиратися на відповідні закони та підзаконні акти, зокрема на комплексну (в екологічному, соціальному, економічному й технологічному аспектах) систему заходів.

У 1997 році працівники кафедри ініціювали створення на базі студентської експедиції і спеціальних кафедр землепорядного факультету Західного науково-дослідного інституту землеустрою і земельного кадастру ЛДАУ, першого у складі Львівського державного аграрного університету, який проіснував до 2024 року.

Сьогодні кафедра працює над вивченням негативних наслідків земельної реформи і пошуку шляхів виправлення ситуації та вдосконалення теоретичних і методичних положень обґрунтування ефективного еколого-економічного й раціонального використання земель. Це зокрема: розроблення рекомендацій щодо проведення землепорядних робіт в умовах приватної власності на землі сільськогосподарського призначення під час здійснення земельної реформи; розробка підходів до оптимізації використання земельних часток (паїв), застосовуючи консолідацію земель; вдосконалення науково-методичного забезпечення реалізації земельної реформи в системі аграрної реформи й розроблення і впровадження еколого-економічних аспектів раціонального використання та охорони земель.

Кафедра землеустрою поновила підготовку аспірантів і здобувачів. Нині тут навчаються аспіранти денної форми навчання.

Колектив кафедри усвідомлює, що спеціалісти-землепорядники, а тим паче вищої кваліфікації, повинні вміти використовувати системи автоматизованого проектування та математичні методи і моделі у своїй роботі, інакше проєкти землеустрою ризикують стати «не задіяними» на ринку праці вже найближчим часом.

Про позитивний досвід роботи у підготовці майбутніх фахівців свідчать високі результати, яких досягають студенти на міжнародних та всеукраїнських наукових студентських конференціях і олімпіадах.

За результатами наукових досліджень студенти пишуть наукові статті, виступаючи з доповідями на наукових конференціях, беруть участь у конкурсах наукових робіт міжнародного рівня. Більшість студентських дипломних проєктів рекомендовані екзаменаційною комісією до запровадження у виробництво.

Загалом на кафедрі здобули знання і підвищили свою кваліфікацію декілька тисяч інженерів-землепорядників; успішно захищено одну докторську і 22 кандидатські дисертації; результати науково-дослідної та навчально-методичної роботи співробітників кафедри викладено у друкованих працях (у тому числі в монографіях, підручниках, навчальних посібниках, багатьох курсах і конспектах лекцій, науково-методичних рекомендаціях і статтях); співробітники кафедри неодноразово були розробниками, керівниками та консультантами експериментальних проєктів землепорядкування різних типів.

Кафедра відома в західному регіоні України і далеко поза його межами як авторитетний навчальний підрозділ із підготовки висококваліфікованих інженерів-землепорядників. Тут пройшли вишкіл: д. е. н., академік УААН Новаковський, д. е. н., члени-кореспонденти УААН Г. Гуцуляк та А. Третяк, д. е. н. Ю. Гуцуляк, д. е. н. М. Лавейкін, к. е. н. О. Панчук, к. е. н. Д. Капуш, к. е. н. Г. Лоїк, к. е. н. В. Тарнавчук, к. е. н. О. Дорош, к. е. н. Й. Дорош, к. е. н. Б. Пархуць та інші.

Серед основних напрямків науково-дослідної роботи, що найактивніше розвиваються сьогодні у Львівській школі землепорядного проектування, можна виокремити:

- формування інтегрованого планування землекористування територіальних громад;
- удосконалення методології та методики оптимізації землекористування в сучасних умовах;
- формування просторових передумов збалансованого розвитку сільських територій як багатофункціональних систем;

- апробацію і впровадження у землевпорядне виробництво еколого-економічного обґрунтування проєктних рішень;

- оптимізацію структури земельних угідь методами економіко-математичного моделювання;

- прикладні аспекти автоматизації землевпорядного проєктування.

Нині на кафедрі працює 13 співробітників. Серед них – завідувач кафедри, к. е. н., доц. М. Богіра, д. е. н., проф. Р. Курильців, к. е. н., проф. Н. Стойко, кандидати економічних наук, доценти Г. Дудич, О. Костишин, О. Солтис, Ю. Солярчук, О. Ступень, О. Черечон, Л. Дудич, завідувач комп'ютерним класом А. Бурчєня, старші лаборанти Г. Яремко та Г. Микула.

Викладачі кафедри проводять заняття із 21 дисципліни, провідними серед яких є: «Землевпорядне проєктування», «Землеустрій», «Управління земельними ресурсами», «Автоматизація землевпорядного проєктування», «Державний контроль за використанням та охороною земель», «Земельний менеджмент», «Ландшафтознавства», «Економіка землекористувань» тощо.

Пріоритетний напрям наукових досліджень кафедри: механізм забезпечення збалансованого використання земель у контексті просторового розвитку територій, а саме дослідження теоретико-методологічних засад удосконалення землеустрою на місцевому рівні для забезпечення сталого (збалансованого) використання земель. Колектив кафедри запропонував концептуальну модель планування використання земель сільськогосподарського призначення із самосійними лісовими насадженнями; провів контент-аналіз текстової інформації про багатоцільовий підхід до консолідації земель як інструмента землеустрою; науково обґрунтував комплексний підхід до вирішення проблеми деградації земель, заснованого на ідеї нейтральності деградації земель (LDN) і врахуванні екосистемних послуг при плануванні землекористування для максимального збереження природного капіталу. Обґрунтовано регулювання земельних відносин в Україні в контексті сталого розвитку, що потребує комплексного підходу. Для розрахунку екологічної стабільності та антропогенного навантаження на території об'єднаної територіальної громади запропоновано використовувати дані про ресурси, які є на конкретній території, та стежити, яке співвідношення цих ресурсів та які зміни відбуваються з їхньою структурою.

Науковий склад кафедри вивчає й питання організації використання земель в умовах війни і воєнного стану в державі й у післявоєнний період. Розробляються підходи і пропозиції щодо проведення землевпорядних робіт з урахуванням

стану земель, на які вплинула війна. Це зокрема забруднення земель продуктами воєнних дій, у тому числі вибухонебезпечними предметами. Так, із 2022 року до липня 2025 року розміновано відповідно до національних стандартів у сфері гуманітарного розмінування та повернуто у використання 7,75 тис. га сільгоспугідь. Це лише 0,8 % від загальної площі забруднених сільськогосподарчих земель. Ще 403 тис. га повернули в обробіток аграріям у спрощеному порядку.

Ускладнює ситуацію і те, що в умовах воєнного стану суттєво обмежені можливості реалізації повноважень у сфері державного контролю за використанням та охороною земель як Держгеокадастром України, його територіальними органами, так і виконавчими органами територіальних громад. Вживання заходів державного нагляду (контролю) в умовах воєнного стану припинено відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 року № 303. Така ситуація може призвести до втрати значної кількості земель, особливо сільськогосподарського призначення. Над особливостями вирішення цих питань працюють працівники кафедри, які в наукових статтях, монографіях, у виступах на наукових форумах і конференціях пропонують удосконалення законодавства, зміни до земельних відносин і землеустрою в цілому.

Колектив кафедри активно співпрацює із закладами вищої освіти і науковими установами Молдови, Польщі, країн Балтії та Закавказзя, а також налагоджує творчу співпрацю з академіями, університетами та науково-дослідними інститутами Австрії, Німеччини, Словаччини та Чехії, із міжнародними фаховими організаціями, зокрема з Міжнародним географічним союзом (IGU), Міжнародною асоціацією ландшафтно-екології (IALE), Міжнародною асоціацією вивчення довкілля людини (AESOP) тощо.

Працівники кафедри і надалі докладатимуть усіх зусиль для поліпшення науково-дослідної та навчальної роботи, передаватимуть здобуті знання й досвід молодому поколінню, робитимуть посильний внесок у науково-методичне забезпечення раціонального використання та охорони земель в Україні.

Сьогодні кафедра землеустрою активно розвивається і здатна швидко реагувати на суспільні процеси, конкурувати на ринку освітніх послуг та в науково-дослідній сфері. Цьому сприяють успішні традиції організації навчального процесу й наукових досліджень, активне використання комунікаційних мереж та новітніх інформаційних технологій, висока академічна мобільність, професіоналізм і злагоджена командна робота викладачів та співробітників кафедри.

М. Богіра, к. е. н.